

**ХРЫСЬЦІЯНСКАЕ АБ'ЕДНАНЬНЕ БЕЛАРУСКІХ РАБОТНІКАЎ
У В. БРЫТАНІІ**

АБ'ЕДНАНЬНЕ
МЕСЯЧНИК

**UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GT. BRITAIN
MONTHLY**

А Б'Е Д Н А Н Ъ Н Е

№6/78 ЛЕНДАН КАСТРЫЧНІК 1958 ГОД ГОД ВЫДАНЬЯ 11

НА МІЖНАРОДНАЙ СЦЭНЕ ПАДЧАС "ГОЛІДЭЯУ"

Звычайна падчас так званых "голідэяу", або летніх вакацыяў палітычная дзейнасць свідчылаца, або нават зусім замірае. У гэтым, аднак, гэтае сталася адваротнае - міжнародная сцэна вельмі і вельмі ажывілася перш на сярэднім Усходзе, наступна - у Францыі і на западзе - на далёкім Усходзе.

Зачалася пару месяцаў назад у Лібане і Іорданіі, куды былі высланы, на просьбу тамашніх істотных урадаў, амэрыканскія і ангельскія збройныя сілы, каб ратаваць гэтых краіны ад чужаземных агрэсіі. У адказ на гэта, Хрушчоў забіў трывогу, дамагаючыся неадкладна гэта вываду амэрыканскіх і ангельскіх войскаў з Лібану і Іорданіі ды прапануючы як найхутчэйшае скліканье канфэрэнцыі шэфаў урадаў чатырох магутных дзяржаваў - Амэрыкі, Англіі, Расеі ды Францыі.

Гвалтоўная рэакцыя Хрушчова, відачна, была выклікана раўналежнымі падзеямі у Іраку, дзе збунтаваўшыся афіцеры Іракскага арміі забілі свайго караля Фрайсала, ягонага прэм'єр-Міністра ды вынішчылі увесь каралеўскі род. Прыймаючы пад увагу, што Ірацкі пераварот адбыўся не без дапамогі Крамля ды пры самай актыўнай падтрымцы егіпецкага дыктатара Насэра, Хрушчоў баяўся што Амэрыка і Англія падтрымаюць акцыю Іорданскага караля Гусэйна супроты Ірацкіх паўстанцаў і гэтым самым пакрыжуюць бальшавіцкія пляны апанаванья гэтае краіны агентамі Насэра.

З посьпеху, якога дамагаўся Хрушчоў пры скліканьні гэтай канфэрэнцыі здавалася, што вось іх часеў ужо зараз пасыплюцца атомныя і вадародныя бомбы ды настукі канец съвету. Заходнія дзяржавы, аднак, не свідчыліся на такую канфэрэнцыю ды ставілі пэўныя варункі яе прыгатаваньня. Так міналі тыдні, а за гэта час шмат што зьмянілася. Па-першае: выяснилася, што ані Амэрыка, ані Англія ня толькі не міміца да памагаць свайму саюзніку па так зв. Багдацкаму пакту, а наадварот пасыпяшаліся зараз-жа прызнаць новы Ірацкі урад ды увайсьці з ім у дыплёматычныя зносіны, падіскаючы, такім чынам, яшчэ мокрыя ад крыві Фрайсала, рукі паўстанцаў; па-другое: уся дыплёматычная сіція Хрушчова не падабалася Мао-дзе-Дуну і таму Пэкінскі дык-

татар, відаць, дау да зразуменя Хрушчову аб сваім незадавальнені палітыкай Масквы. Гэтага хапіла, каб Хрушчоў зараз-жа паляцеў у Пэкін, дзе атрымаў добрую нахлабучку, бо пасьля павароту тон ягоны адносна канфэрэнцыі радыкальна зъмяніўся. А цяпер, здаецца, ужо аб ёй і ня думае, бо насыпела больш паважная справа з боку таго-ж самага Мао-дзэ-Дуна, які загаварыў больш пераконваючай мовай сваіх гарматаў па вastrавох Матсу і Кемой, прыналежных да так званих нацыянальных кітайцаў з Фармозы. Мао дамагаецаультыматыўна ня толькі эвакуацыі гэтых вастраўкоў праз Чан-Кай-Шэка, але і неадкладнага вываду амэрыканскіх збройных сілаў з раёну Фармозы. Гэты ультыматум Мао-дзэ-Дуна зараз-жа горача быў падтрыманы Хрушчовым, які у апошній сваёй ноце да прэзыдэнта Айзэнгаўера пагражает, што у праціўным выпадку Пэкін выкіне амэрыканцаў з Фармозы сілай, а Савецкі Саюз яму акажа поўную падтрымку.

Тут да рэчы будзе сказаць, што гэтая апошняяnota Мікіты Хрушчова напісана такою "дыплёматычнай" мовай, што прэзыдэнт Айзэнгаўэр загадаў свайму пасланніку у Маскве вярнуть яе Хрушчову назад.

Чым усё гэта кончыцца сказаць цяжка, але у ва усём гэтым доўгатрывальным канфлікце Захаду з бальшавікамі выясниліся дзве важныя рэчы: 1. Бальшавікі заўсёды рашуча і выразна падтрымліваюць сваіх пабратымцаў, не пакідаючы ніякага намёку на нейкае хістаньне - прынамсі выразна і публічна даюць абяцаньне свае дапамогі у той час, калі заходнія дзяржавы, у адносінах да сваіх саюзнікаў, абмяжоўваюцца нейкімі туманнымі недагаворкамі. Напрыклад: Хрушчоў выразна заяўіў, што падтрымае Мао-дзэ-Дуна, а Амэрыка да сённяшняга дня яшчэ не сказала Чан-Кай-Шэку ці яна гатава яму дапамагчы у абароне Кемой і Матсу ці не. Пазыцыя Амэрыкі выглядае у гэтам выпадку яшчэ больш ня яснай, калі прыняць пад увагу яе згоду весьці у гэтай справе гутаркі з Пэкінскім прадстаўніком.

2. Што датычыць абраузлівых notaў Хрушчовых і Ко. дык і тут фактычна ніякае неспадзеўкі. Хто згадзіўся за сесьці за адным сталом з бандытамі, мусіць быць прыгатаваным да таго, што у адзін прыгожы мамэнт яны крыкнутць: "рукі у верх" ды апарожняць кішэні. Дык абраузлівия слова кіненыя пад адресам Амэрыкі - гэта толькі яшчэ "цветки, а ягадки бубут впереди". Хрушчовы маюць яшчэ больш вымоўны "дыплёматычны" стыль, чымсь Молатавы ці Вышэнскія...

Вось, у гэтым, якраз, і крыеца уся загвоздка, чаму пры такой палітыцы Захадніх дзяржаваў, камуністы заўсёды будуть мець пасьпех сярод каляньяльных і поўкаляньяльных народоў Азіі і Афрыкі.

Хрушчоў адмовіўся рашуча паўстрымоўваць Мао-дзэ-Дуна, а шмат "саюзнікаў" Амэрыкі дараджаюць Амерыканскаму ураду

не спрачацца адносна нейкіх малых вастраўкоў ды скапітуляваць перад Пэкінам. У гэтым трагедыя заходняга съвету і, хто ведае, ці дасюлешняя палітыка заходу не падгатуе яму найганебнейшую згубу...

Але, ня усё выглядае у такіх чорных колерах. У гэтым-же часе у другой частцы съвету - Эўропе з'явілася пэўная съветлая плямка. Ею ёсьць якраз Францыя, якая, пасъля так доўгага дэструкцыі, праводжанай францускай камуністычнай партыі пры найбольшай падтрымцы Крамля, за пару дзён скажа сваё апошнія слова: "Так" ці "Не". Ад гэтага у значнай меры будзе залежаць на толькі далейшы лёс самое Францыі, але у ня меншай меры і усіе Эўропы. Трэба спадзявацца, што свабодная француская нацыя не захоча жыць у няволі, а выбера свабоду, адказваючы падчас рэфэрэндум: "Так".

Праўда, акром нутраных сваіх клопатаў, будучы францускі урад стане перад вельмі важным вонкавым пытаньнем у Алжыры, але, пры добрай волі і цьвёрдай руцэ у адносінах да собскіх камуністаў, трэба спадзявацца і на гэтым адрезку пазытыўнага выніку. Трэба, аднак, у гэтым выпадку французам быць пасълядоўнымі і лёгітымнымі. Нельга уважаць справу Алжырскую за выключна нутраную справу Францыі, калі лёс Кемой і Матсу будзе вырашацца Арганізацыяй Аб'еднаных Нацый. Нажаль, як дагэтуль французы не навучыліся думаць лёгічнымі катэгорыямі, адмаўляючыся прыймаць удзел у Арганізацыі Аб'еднаных Нацый па пытанням Алжыру. А шкада!

У ВАГА !

Неўзабаве на старонках "Аб'еднанья" распачне друка-ваць свае творы вядомы беларускі публіцыст і пісьменнік-

ЮРКА ВІЦЬБІЧ /Юры Стукаліч/,

аб чым з радасцяй паведамляем нашых паважаных чытачоў і падпішчыкаў.

Рэдакцыя

У ВАГА !

З браку мейсца рэшта рэзалюцыяу са Зъезду беларусаў Канады і Амерыкі, які адбыўся дня 31-га жніўня 1958 году, у Саут Рывэр, Нью Джэрсі, США., будзе замешчана у наступным нумары часопісу "Аб'еднанье".

Рэдакцыя

Юры Сабалеўскі

БЕЛАРУСКАЯ СЯЛЯНСКА - РАБОТНІЦКАЯ
ГРАМАДА

/Працяг, глядзі пачатак "Аб' еднанъне":
№4/62/ ; №5/63/ ; №6/64/ ; №7/65/ ; №8/66/ ; №1/67/ ; №2/68/ ; №3/69/ ;
№4/70/ ; №5/71/ ; №6/72/ ; №3/75/ ; №4/76/ ; №5/77/

Бальшавіцкая тактыка

У памяці адна робэртаўская лекцыя аб тактыцы бальшавікоў у чужым асяродзьдзі. Партыйцу даецца наказ знайсьці хоць найменшую супярэчнасць у грамадзка-палітычным укладзе тае чужое краіны, дзе ён знайходзіцца і завастрыць калі яе барацьбу, выкарыстоўваючы усе магчымасці да заіснаванья канфлікту. Калі для гэтага патрэбна грыміроўка і перафарбоўка для вока, партыец не павінен перад гэтым затрымлівацца. Каб падбіць ворага - усе сродкі і спосабы адпаведны. Раўналежна належыць партыйцу сачыць аб паступовым афармленыні канфліктаў у напрамку усясьветнай рэвалюцыі сіламі самых, уз্বяняўших рэвалюцыйны пратэст. Камунізм прыходзіць толькі як улада, на афармленыне. Партыец павінен прымаць на сябе прапануемыя яму буржуазным укладам абавязкі службоўца, але пры гэтым іх выконваць так, каб мець на увазе вылучна добро партыі і шкоду стану буржуазіі. Павінны у першую чаргу заявяваць да сябе давер і выказацца службовым аўтарытэтам.

У фактэ дзеяньня мы бачым, што элемэнты бальшавіцкай канструкцыі і дэструкцыі па чужых непадбітых краінах съцісла разгранічаны, і дэструкцыі ніколі ня уводзіцца у склад канструкцыйнага. Па tym-жа няпісаным канонам бальшавіцкай партыі выкарыстаная дэструкцыя - вынішчваеца потым як неўбяспечная бацьла раскладу ад занясеньня у творчы бальшавіцкі арганізм.

У tym-же самым разрэзе карыстаньня і выкарыстоўваньня належыць у бальшавікоў пытаньне дзяржаўнага ладу, наагул. Бальшавіцкая партыя ня вызнае дзяржаўнага укладу грамадзкасці і паслугоўваеца дзяржаўнаю формую сябе, каб можна было па дыпламатычным звязям на неапанаваных яшчэ бальшавікамі тэрыторыях, выстаўляць для сябе маякі. Савецкая дыпламатыя ідзе вылучна па наказу партыі і назіраны на фонкі аппарат самастойнага голасу на пасту дзеяньня ня мае. За памылкі караеца таксама, як і за праступствы. Памылкі могуць быць у зъмесці дзеяньня партыі, але ня у зъмесці выкананьня наказаў партыі.

Найбольш спрыяючыя абставіны для падрыўной бальшавіц-

кай працы там, дзе камуністичная партыя у падпольлі. Меныш спрыяючыя абставіны у адкрыта-існующых аддзелах партыі па-за граніцамі. Саветаў. Паясьнялася, калі у Польшчы паднята было пытаньне аб талеранцыі адкрытага існаваньня камуніс-тычнай партыі, то трэба было бальшавіцкаму цэнтру ужыць вельмі складаных ходаў і затраты грошай, каб гэтае пытаньне зьняць і камуністичную партыю утрымліваць у падпольлі. Намагаў бальшавікам у гэтым пытаньні той, які і ня думаў, што працуе у бальшавіцкім пляне і ягонае антыбальшавіцкае настаўленье абернена было на бальшавіцкае служэньне.

"Робэрт" часта адсутнічаў. Балбатлівы і хвасьлівы Макоўскі, съляпы вызнавальнік робэртаўскага аўтарытэту, паясьняў, што "Робэрт" выконвае вельмі адказныя наказы партыі. Тады зъяўляліся меншыя "Роберты", розныя "Шашы", на-съядуючыя "Робэрта" у самых дробных ягоных манерах, толькі без пераадзяваньня і аблуг пакаёўкі. Гэты рытуал, відаць, быў замацаваны толькі за іх начальнікам.

У падсумаваньні вынесенага уражаньня з гэтай гушчы бальшавіцкіх закулісаў, асабліва яркае уражаньне засталося аб зъмесці бальшавіцкага антысэмітывму. Напярэджваў адзін факт, які я не расцаніў спачатку і лічыў яго за прыпадак, за якім нічога не ляжало.

Калі пасыля маёвага перавароту Пілсудскага у 1926 годзе узьнялася амністыйная акцыя і на ногі была пастаўлена уся левая і цэнтравая прэса, зарганізаваны быў адумысловы камітэт і выпушчалася вельмі крыклівая прэса. У камітэце не бралі толькі удзелу правыя партыі і жыдоўскія ортодоксы. Уцягнуты былі да спаўпрацы замежныя дзейнікі, найбольш французы і ангельцы. Выменаю была ня толькі прэса, але і частыя візы і ад прэсы і ад палітыкі.

Аднаго разу савецкае пасольства у Варшаве ладзіла прыняцце па ключу "Амністыйнага Камітэту", якое насіло неафіцыйны поузакрыты характар. Быў я у ліку запрошаны. Ніякай ня было праграмы, а толькі спатканьні і знаёмыя і на іх разрозненая гутаркі. На прыняцце пастаўлены былі савецкая закуска і пры тортах лікер і то вельмі агранічана. Адсутнічала "водка". З асанкаю рускага барына, пасол Войкаў вёў гутарку аб афармленыні пасольскага будынку у форме грэцкага старажытнага клясыцызму і гэты плян ужо пад ягоным даглядам рэалізуецца. У вялікай салі зьняты паркеты і па грэцкім узорам вылашаны мрамар.....

Кожная група мела самастойную тэматыку пры каве. Савецкія дамы аблугуўвалі гасцей. Я сядзеў у групе прадстаўнікоў жыдоўскай прэсы. Гутарка ішла аб псыхалёгічных рэзультатах сярод жыдоў - так званых "літвакоў", гэта зн. з паходжаньня былога Літоўскага Княства і "Мазавецкіх", па на-съмешліваму прозвішчу "Ічамаераўцы". Антаганізм паміж гэтымі групамі такі, што выключаецца на нізовых праслойках

сужэнствы і гандлёвыя супрадоўніцты. Было некалькі столікаў у рэзэрве і прыходзячыя іх занімалі без ніякага уступнага этыкету.

З бочных дзвіярэй да пасла падышоў новы, схіліўшыся нешта яму пераказаў, пасол кінуў позірк у бок аднае дамы, прыўстаў, у напрамку падышоўшага паўголосна сказаў "прастое". Присутныя настаражыліся у перарванных гутарках. Галоўныя дзвіверы расчыніліся і у салю увайшло траіх: адзін манерны, пэўны сябе наперадзе, трохі з боку з жалезнымі тварамі спадарожніваючы - таксама у чорных касцюмах, але з большаю прыгонкаю. Селі кожны паасобку на вольных месцах. Відаць яны былі зарэзэрваваны. Агульны ківок галавы у знак прывітання.... Пасал з выявам залежнасці нешта сказаў на прывітанне. Дамы пачалі застаўляць столік першага, мала зварочваючы увагу на двах. Першы госьць круціў у руках пастаўленыя бутэлькі, бальшыню адставіў, выцягнуў папяросы, асадзіў у доўгі цыбух, закурыў, пусціў вялізарныя клубы дыму. Пачаў зачэсваць валасы, пакручваючыся на крэсълі і перакідваючыся словамі са знаёмымі.

Уся увага была зьвернута на гэтага манернага чалавека. Відаць было па адносінах пасла і дам, што гэта некая саноўная савецкая фігура. Твар выяўляў сваім нэрвовым перакошаньнем неспакой і жорсткасцю, зубы і вочы навыкаце і прыдавалі выгляд самаупэўненасці і рашучасці. З такімі людзьмі лепш не спатыкацца, праляцела у мяне у галаве. Выявілася напружанасць у настроі з прыходам гэтага госьця, які становіў кантрастнае выдзяленыне з пасярод прысутніх.

Дамы пачалі выручаць і запрашаць да тортаў. Але хто гэта? Нарэшце госьць прагаварыў, што ён упаўнаважаны перадаць нам усім пралетарскае прывітанне ад БССР і паправіў у пятліцы чырвоны значок з гэтымі "дзяржаўнымі" ініцыяламі. З першых выразаў можна было распазнаць у ім някультурнасць, а вымова-каркатаура. Кінута было скрось пакалечаныя зубы, што толькі пры бальшавіцкім ладзе можа адбывацца надобнае зладжанае спаўжыцьцё прадстаўнікоў ад розных нароўдаў.....

Чым больш гаварыў, тым больш выяўляў свой прымітыўізм і чванлівасць. Мой сусед пачаў выяўляць неспакой. Уважае, што гэта цэлёвая дэманстрацыя супроты жыдоў, выстаўляючы гэтую каркатауру - прывезенага жыда. Другія таксама гарачыліся, але спакайней. Саля пачала перакідвацца іранічнымі позіркамі, пасол насіляўся госьця адцягнуць ад гутаркі на "пралетарскія тэмы", але без выніку. Наш "стол" у поўголосе выказваў незадавальненыне, каб гэта ня былі запрошены пасла, то належала-б запратэставаць і выйсьці. Госьць падаўся настойлівасці дварцовай дамы і распачаў з ёю ціхую гутарку, жэстыкулюючы моцна і крыкліва съмеючыся. Пачаўся хутка і разыход. На запытанье аднаго з пасярод жы-

доўскіх карэспадэнтаў аб зацікавіўшай яго пэрсоне, дама адказала толькі "Фігура ад якое многа залежыць" у гэтым замяшаныні пасол госьця адвёў у бочныя дзвіверы і ніхто з ягонаю сывітаю не абмяняўся і паўсловам. Пакінутае уражанье ад гэтага спаткання было з пэўным асадам няпрыемнасці. Пазней, адзін з маіх суседзяў па сталу, сэймовы карэспадэнт жыдоўскай газеты, у прыватнай гутарцы закідаў паслу, што ён прадбачана паказаў карыкатуру жыда на савецкім становішчы, але зрабіць з гэтага публічны ужытак, як карэспадэнт, ня мог.

/Працяг будзе/

М. Гайдук

ЯЎХІМ ХВЕДАРАВІЧ КАРСКІ
/1.І.1861 - 29.ІУ.1931/

/Перадрук з бел. тыднёвіка "НІВА" № 17/113/ з 27.4.1958/

29 красавіка 1958 года мінае 27 гадавіна са дня съмерці вялікага вучонага Яўхіма Хвёдаравіча Карскага, які амаль усё сваё творчае жыцьцё прысьвяціў вывучэнню нашай беларускай мовы, літаратуры і народнай творчасці.

Вышаў Яўхім Хвёдаравіч з гушчи беларускага народа. Народзіўся 1 студзеня 1861 года у вёсцы Лаша на Гродзеншчыне у сям'і сялянскага настаўніка, але дзіцячыя гады правёў у вёсцы Ятры на Наваградчыне, куды неўзабаве пераехаў бацькі. Потым пераехаў у вёску Бярозавец.

Дзеці такай інтэлігэнцыі таго часу, як вясковы настаўнік пачатковай школы, не жылі у выгодзе. Тым больш, што сям'я Карскага была вялікая - восьмёра дзяцей, а заработка настаўніка вельмі ніклыя. Малы Яўхімка нічым не адразніваўся ад сялянскіх дзяцей. З імі пасьвіў быдла, бегаў раніцай за грыбамі, мёрз у асеньню і зімовую съюжу у ліхенікай саматканай сывітцы і лыковых лапцах. І усюды бачыў ён аднастайны малюнак - беспрасветнае гора беларускага мужыка - хлебароба і побач пышныя палацы польскіх і расейскіх памешчыкаў.

Жыцьцё забітага і цёмнага беларускага селяніна не бачыла ніводнага яснага праменчыка радасці і таму ён складаў свае казкі такімі прыгожымі, бо укладаў у іх сваю вялікую вечную надзею на лепшую будучыню; таму у сваіх песьнях і гульнях падчас сумных і жасных, падчас вясёлых, жыцьцёрадасных выказваў свае думкі. Гэтыя цудоўныя песні і казкі, сакавітая народная гаворка, густа перасыпа-

ная прыказкамі і прымакамі глыбока запала у думку Яўхімкі. Разам з прыгожасцю роднай прыроды і харастром души беларуса - селяніна уракла яго, зачараўала. Горача палюбіў ён сваю родную мову, свае песні і казкі. Малому хлапчуку усё здавалася цікавым і загадковым.

З беларускім асяродзьдзем ён амаль ніколі не расставаўся. Начатковую школу ён скончыў у Ятрах. Бацькам не хапала на адукцыю дзяцей у гімназіі і Яўхімка паступіў у духоўнае вучылішча у Менску. Гэта была агульна вядомая "буурса", дзе хоць і кармілі пратухлымі казённымі харчамі, але секлі розгамі штодня за кожную дробязь. Яўхімка ходзіць у "бурусу" у парваных чаравіках, латанай віратцы, але вучыца без заганы, кожны год пераходзіць у наступныя класы першым вучнем - выдатнікам.

Рана скончыліся у Яўхімкі бястурботныя гады дзяцінства і юнацтва - іх у яго амаль ня было. У часе навукі у Менску ён зарабляе заняткамі з дзяцьмі багатых менскіх мяшчан якія слаба вучыліся, а заробленыя такім чынам гроши пасылае бацькам, каб купілі каня - аб якім марыла уся сям'я на працягу гадоў.

З "буры" Яўхім Хвёдаравіч паступае у 1881 годзе у Нежынскі гістарычна-філалагічны Інстытут. Ва успамінах сваіх сяброў студэнтаў яго постаць захавалася як самага працавітага і стараннага студэнта. Ен уставаў у пяць гадзін раніця, калі усе студэнты спалі і займаўся; пасля лекцый яго заўсёды бачылі скіленага над кнігай.

Моі стараннасьць і працавітасць беларускага селяніна выявілася у ім? А можа родная мова, якую ніхто не хацеў прызнаваць сярод улад, заклікала яго да такой працы? А праца пачала даваць першыя вынікі. Ужо на другі год сваёй вучобы Яўхім Хвёдаравіч надрукаваў навуковы артыкул, а цераз 2 гады, у 1885 годзе выйшла з друку яго першая навуковая праца, прысьвеченая беларускай песні, гэта - "Беларускія песні сяла Бярозаўца, Навагрудзкага уезда Гродзенскай губерні". Колькі шчырай радасці прынясла яна маладому вучонаму! 59 песень, якія ён сам запісаў на сваёй радзіме ад няпісменнай сялянскай жанчыны, былі надрукаваны і атрымалі дадатнія водгукі сярод вучоных.

Мары дзяцінства і юнацтва здзейсьніліся. З гэтага часу малады беларускі вучоны усё сваё жыццё прысьвячае вывучэнню беларускай мовы, літаратуры, народнай творчасці і жыцця самых беларусаў - стваральнікаў беларускай культуры. Карскі становіца палымяным пропагандыстам роднага слова і нястомнім зъбіральнікам беларускай песні. У 1886 г. ён друкуе наступную навуковую працу аб беларускай мове: "Агляд гукаў і форм беларускай мовы". Гэта вынік яшчэ школьнага замеру - апісаць гаворку сяла, дзе ён правёў свае дзіцячыя гады.

Пасьля паспяховага заканчэння Нежынскага Інстытуту Карскі накіроўваецца працаваць у родны край, - несьці асьвету беларускай моладзі. У 1885 годзе ён пачынае працаваць настаўнікам у Віленскай гімназіі. Старанна рыхтуе лекцыі праводзіць заняткі з моладзью. У той-жа час няспынна працуе над вывучэннем беларускай мовы. Ен пільна сочыць за усім тым, што друкуеца у расейскім і замежным друку аб беларусах. Аднак друкавалася вельмі мала, а калі што і з'явілася - было накіравана супроть беларускай мовы, яе працу на самастойнасць і вывучэнне. Царскі урад на толькі не дапускаў назвы: "беларуская мова", нават слова "Беларусь" цар Мікалай I загадаў выкрайліць і ніколі не ужываць. Таму, калі выйшлі у съвет першыя выдатныя зборнікі беларускіх песень, казак, прымавак і прыказак П. В. Шэйна і Е. Раманава, Я. Хв. Карскі са шчырай радасцю адклікаеца на іх цёплымі, поўнымі найлепшых пажаданьняў рэцэнзіямі. І у далейшым ён ніколі не абмінае ніводнага артыкула, зборніка, працы аб беларусах, каб не адгукнуцца, даць маральную і практычную падтрымку яе аўтарам. Ды і сам ён не цураеца цяжкай працы зъбіральніка народных песень. У 1889 годзе Карскі друкуе сабраныя ім "Беларускія песні вёскі Навасёлак - Затрокскіх..." У гэтым часе рыхтуе магістэрскую дысертацыю "Да гісторыі гукаў і форм беларускай мовы", якую з посьпехам абараняе у Кіеўскім універсітэце у 1893 годзе. Такім чынам "Агляд гукаў і форм беларускай мовы" і "Да гісторыі гукаў і форм беларускай мовы" з'явіліся першымі працамі навуковага падыходу да вывучэння беларускай мовы.

Беларуская мова знайшла свайго вучонага і адкрыўца. Малады вучоны усё больш і больш захапляеца даследаваньнем роднай мовы, яе гісторыі. І у 1896 годзе, 9 лістапада у Маскоўскім універсітэце ён абараняе новую дысертацыю на тэму: "Заходне рускія псалтыры у ХУ - ХУІІ стагодзьдзях", у выніку чаго яму прысуджана навуковае званье доктара філалагічных навук.

Жыцьцё і навуковая праца нашага вучонага звязана з Варшавай. Тут 17 верасьня 1891 г. у Варшаўскім універсітэце паспяхова вытрымаў ён магістэрскі экзамен, а ад 1 лютага 1893 года пачаў працаваць лектарам расейскай мовы. Ужо у першай лекцыі Я. Хв. Карскі звярнуў увагу студэнтаў - беларусаў, якія прысутнічалі на яго лекцыі, на гісторыю іх роднай мовы.

Адна за другой выходзяць з-пад пяра Я. Хв. Карскага працы па гісторыі беларускай мовы. Побач з педагогічнай дзейнасцю ён усё больш і больш прысьвячае увагі зъбіранню і выяўленню помнікаў старажытнай беларускай літаратуры, даследваньнем жывой гаворкі. За навуковую дзейнасць яго некалькі разоў узнагароджвалі медалямі.

Летам 1896 года Я. Хв. Карскі прыехаў у вёску Жукі у 7 вярстах на поўнач ад Саколкі, часткова таму, што у Саколцы працаваў доктарам дваюрадны брат жонкі Я. Хв. Карскага, часткова дзеля вывучэння гаворкі беларускага насельніцтва. У выніку гэтай паездкі з'явіўся артыкул: "Некаторыя рэдкія асаблівасці беларускай гаворкі у Сакольскім уезьдзе Гродзенскай губерні" /1896 г./. Акрамя гэтага, Я. Хв. Карскі быў вельмі часта на Беласточчыне. Ен пабываў у Заблудаве, Жэдні, Гарадку, знаёміца з гаворкай насельніцтва і прыходзіць да вываду, што народная гаворка тут чиста беларуская. У 1901 годзе Я. Хв. Карскі усе летнія летнія месяцы вывучае мову беларусаў Сакольскага і Аўгустоўскага паветаў, ходзіць ад вёскі да вёскі, гутарыць з сялянамі, запісвае свае назіраныні, каб потым апісаць іх з руплівай дакладнасцю у сваіх працах. Цераз два гады /1903/ ён ізноў на Беласточчыне, на гэты раз ён аб'язджае граніцы беларускай мовы з польскаю, каб установіць заходнія межы беларускай мовы.

Навуковая слава Я. Хв. Карскага узрастает. Ягоныя новыя працы з галіны беларускай мовы і пэдагагічнай дзейнасць ставяць яго у лік вялікіх вучоных таго часу. І у 1905 годзе вучоны Савет Варшаўскага універсytета выбірае яго на рэктара Універсytета. Яшчэ з большай чуласцю і спагадлівасцю ён ставіцца да студэнтаў. Асаблівую увагу зьвяртае на студэнтаў - беларусаў, якія пры Універсytете згуртаваліся у беларускім зямляцтве. У Яўхіма Хвёдаравіча яны заўсёды карысталіся апекай і дапамогай.

З Варшаўскім універсytетам у Я. Хв. Карскага звязана 23 гады жыцця і працы. 5 год ён быў рэктаром, потым зрокся гэтага становішча, бо пасада рэктара займала каштоўны час, які ён прысьвяціў галоўнай мэце свайго жыцця - навуцы. У 1915 годзе, калі Варшаускі універсytэт эвакуіраваўся у Растоў - на Дану, Я. Хв. Карскі таксама выязджае туды і далей працягвае сваю працу выкладчыка і навуковага даследчыка нагледзячы на тое, што усе собраныя ім матэрыялы і каштоунейшая бібліятэка з рэдкімі кнігамі засталіся у акупаванай немцамі Варшаве. У 1916 годзе за вялікі уклад у навуку Я. Хв. Карскага выбіраюць правадзейным членам Акадэміі навук. З гэтага часу ён жыве у Петраградзе /Ленінградзе/. Тут ён працуе выкладчыкам Ленінградскага універсytета, займае важныя пасады у Акадэміі навук, Інстытуце мовазнаўства, з'яўляецца рэдактарам некалькіх выдавецтваў.

У 1918 годзе ён закончыў працу над сваім фундамэнтальным творам, якому прысьвяціў 37 год свайго жыцця і творчай працы, пачынаючы са студэнцкай лавы, - "Беларусы".

"Энцыклапэдыя аб Беларусі і беларусах" - называюць гэ-

тую працу; яе нельга парадаўняць ні з адным досьледам у Рэсей таго часу, ні за яе межамі. Гэты твор, якому няма роўных у гісторыі сусветнай навукі, як па глыбіні навукова-га досьледу, колькасці сабранага матэрыялу генія беларускага народу, даўно стаў настольнай кнігай для кожнага, - хто цікавіцца мовай, народнай творчасцю і літаратурай беларускага народа.

Колькі любві адчуваеца у кожным радку гэтай агромнай працы, якая складаеца з 7 кніг! З якой руплівасцю і стараннасцю апісаны усё, што датычыць нашага, роднага, беларускага!

Эпіграфам да першага тома - "Беларусы", Том I. "Уводзіны да вывучэння мовы і народнай паэзіі" Я. Хв. Карскі узяў слова з вядомага верша Янкі Лучыны "Роднай старонцы":

"Сонца навукі скроль хмараў цёмныя
Прагляне ясна над нашай ніваю,
І будуць жыці дзеткі патомныя,
Добраю долей, долей шчасльваю"!

Гэтым эпіграфам Я. Хв. Карскі залічваў сябе і свой твор у кола тых вялікіх беларускіх грамадзкіх і літаратурных дзеячаў XIX і XX стагодзьдзяў, якія прысьвяцілі усё сваё жыццё, як Каліноўскі, Багушэвіч, Купала, Колас, - справе нацыянальнага і сацыяльнага разняволення беларускага народа.

У першым томе "Беларусаў", які выйшаў у 1903 г. Я. Хв. Карскі зъмясьціў агульныя даведкі з гісторыі Беларусі, яе граніц, бібліографію з беларусазнаўства, агульнае апісаныне гаворак.

Другі том /"Мова беларускага племені"/ прысьвяціў выключна беларускай мове.

Трэці том /"Нарысы славеснасці беларускага племені"/ складаеца з 3 кніг:

1. - "Народная паэзія" /г. зн. - Народная творчасць/,
2. - "Старая заходнерусская пісьменнасць" /г. зн. "Старожын беларуская літаратура"/.

3. - "Мастацкая літаратура на народнай мове".

Калі выйшаў з друку апошні том "Беларусаў", Я. Хв. Карскі выказаў думку, што праца яшчэ не закончана і ён пачаў зьбіраць матэрыял да слоўніка беларускай мовы. У апошнім томе "Беларусаў" Я. Хв. Карскі зъмясьціў свае заувагі і аб Савецкай Беларусі. Ен парадаў жыцьцё вольнай Савецкай Беларусі з Беларусью заняволенай пад пілсудскімі захопнікамі. Аб цяжкім становішчы беларусаў у Заходній Беларусі Я. Хв. пераканаўся навочна. Першы раз пасля Кастрычніцкай Рэвалюцыі пабываў ён у Польшчы у 1919 годзе, калі ездзіў у Варшаву, каб дастаць сваю бібліятэку. Атрымаўшы бі-

бліятэку Я. Хв. Карскі перавёз яе у Менск і ахвяраваў Беларускаму Дзяржаўнаму університету. Без жалю разьвітаўся вялікі вучоны з кнігамі і рукапісамі, якія зьбіраў на працягу доўгіх год свайго жыцьця. Былі сярод іх аўтарскія экзэмпляры, ахвяраваныя яму расейскімі і замежнымі вучонымі. Гэтыя кнігі ішлі у Беларускі університет, на заснаваныні якога настойваў Я. Хв. Карскі яшчэ у гады царызма.

У Менску Я. Хв. Карскага захапілі легёны Пілсудскага. Многа сіл патрацілі польскія нацыяналісты, каб падкупіць вялікага вучонага і перацягнуць на свой бок. Аднак стойкі беларус - патрыёт - Карскі застаўся верны свайму народу, якому прысьвяціў сваё жыцьцё і творчую працу.

Другі раз Я. Хв. Карскі наведаў Польшчу у 1924 годзе, калі ён тут быў праездам.

Шмат навуковых работ прысьвяціў Я. Хв. Карскі расейскай мове.

Слава вялікага беларускага вучонага была вядома і за межамі СССР. 9 студзеня 1929 года Чэшская Акадэмія навук надала Я. Хв. Карскаму годнасць правадзейнага члена Чэшской Акадэміі навук.

Памёр Яўхім Хвёдаравіч Карскі 29 красавіка 1931 года у Ленінградзе. У спадчыне па вялікім вучоным беларуская і расейская навука атрымала звыш 60 навуковых досьледаў, артыкулаў, зборнікаў. Асабліва многа праць з беларускай філагіі.

Беларускі народ па справядлівасці можа назваць Я. Хв. Карскага сваім адкрыццем, вялікім сынам, які ўсё жыцьцё і працу прысьвяціў на карысць свайго народа, які сваімі навуковымі досьледамі пераканаў увеселі съвет, што існуе беларускі народ са сваёй культурай, мовай, літаратурай і мае права заніць пачэснае яму месца сярод іншых народаў Славяншчыны і съвету.

М. Гайдук

Б. Жубровіч

МІР І ДРУЖБА

/Мана расейскай пропаганды/
I

Цяжка пераканаць чалавека, калі сълепа верыць расейскай пропагандзе, што Масква і расеец маюць зусім іншы палітычны твар, калі сарваць з іх маску, прыкрыту для пропаганды прыгожымі словамі аб міру і дружбе. Такі чалавек мо' пераканаўся-б тады аб мане расейскай пропаганды, калі-б сваімі вачыма пабачыў і на собскай скуры адчуў усё тое, што робяць маскоускія бальшавікі з паняволенымі імі народамі.

На вялікі жаль, гэта таксама немагчыма, бо ня толькі падвалы НКВД былі і ёсьць замкнёныя ад непажаданага во-ка, але і усё жыцьцё на прасторы Савецкага Саюза. Масква апраудывае гэта "абаронаю перад ворагамі сацыялістычнага будаўніцтва", а у сапраўднасці баіца, каб ніхто не пабачыў галіту паняволеных Маскою народаў і ваеннуу падгатоўку расейцаў да новых войнаў з мэтаю пашырый межы расейскай чырвонай імперыі і паняволіць новыя народы. Што так ёсьць, а не іначай, аб гэтым гавора ня толькі гісторыя царскае Расеі, але і навейшая, не зважаючы на тое, што на Крамлі сядзіць "калектыў" партыйных заправілаў з ЦК КПСС замест "самодержца всероссийскага". Голос тых, якія бачылі і перажылі усю жудасць "сацыялістычнага будаўніцтва" мала чутны, а калі і чутны, дык ня выклікае болю у тых, якім не давялося мець "шчасця" быць у "савецкім раю" і пераканацца самім. Дзякуючы такой "разумнай палітыцы", Масква сеё пропаганднае баражло аб дружбе і міру, а сабірае багатае жніва. Есьць нават людзі, якія так захапляюцца маною расейскай пропаганды аб міру і дружбе, што готовыя на каленях паўсюдзе аж да Масквы да гэтага "сэрца працоўных усяго съвету", кажучы бальшавіцкім жаргонам.

"Дурняу ня сеюць, яны самі родзяцца" - кажа народная мудрасць. Таксама ёсьць з гарачымі прыхільнікамі "сацыялістычнага будаўніцтва" пад кіраўніцтвам Масквы. Хоць яму кол на галаве чашы, а ён будзе даказваць, што Савецкі Саюз ёсьць раем на зямлі. І таму гэтыя радкі пішу не для іх, а для тых, якія хоць і сымпатызуюць "сацыялістычнаму будаўніцтву", аднак, яшчэ могуць разважаць самастойна.

Аж вушы коле ад самахвалаў Масквы аб "вядучай ролі" - расейскага народу, аб міры і дружбе. Хто не разумее расейскіх імкненіяў, слухаючы ману расейскай пропаганды аб міру і дружбе, той гатоў паверыць, што у Маскве, на Крамлі сапраўды сядзяць галубкі міру, а не расейскія шавіністы-імперыялісты і тыраны для паняволеных народаў.

Мэтай гэтага артыкулу ёсьць падсумаваць у асноўным тое, што Масква гаворыць для пропаганды, а што праводзіць у жыцьці ў адносінах да беларускага народу і краю ды усіх іншых паняволеных народаў.

II

Адносіны Масквы да Беларусі не зьмяніліся, хоць зьмяніліся правадыры на Крамлі і іх ахварбоўка. Час ад часу ёсьць зъмена толькі тактыкі, залежна ад того, як вымагаюць абставіны, і якія ёсьць сілы супраціву беларускага народу. Адно не зьмянілася на працягу двух стагодзьдзяў-каленіяльная палітыка Масквы да нашага народу і краю. Гэтая палітыка Масквы на Беларусі выявілася найбольш яск-

рава, але і найбольшы супраціў расейскі імпэрыялізм спа-
ткаў якраз на Беларусі. Найбольшае тыранства выявіла Ма-
сква якраз на Беларусі, каб здушыць гэты супраціў, аднак,
сіла яго была настолькі вялікая, што Маскве ніяк не уда-
лося здушыць імкнення беларускага народу да вольнага
дзяржаўнага жыцьця.

Вялікі супраціў беларускага народу да калёніяльнай па-
літыкі Масквы змусіў бальшавікоў абрэзаць Беларусь і толь-
кі з цэнтральных акругаў стварыць для "отводу глаз" "са-
цыялістичную дзяржаву" - БССР, зьнішчыўшы перад гэтым Бе-
ларускую народную Рэспубліку. Нават межы БССР меняліся у
залежнасці ад патрэбаў Масквы. Смаленшчына была уключана
у г. зв. РСФСР, Віленшчына - у ЛССР, а Беласточчына -
у "народную" Польшчу. На Смаленшчыне і Віленшчыне заба-
ронена выяўляць сваю беларускую нацыянальнасць, беларус-
кае культурнае жыцьцё і нават мець лучнасць з беларус-
кім цэнтрам - Менскам.

Распадзел беларускіх земляў таксама праводзіўся пад
шумам расейскай пропаганды. Масква апраўдывае гэта тым,
каб "не адрадзіўся беларускі нацыяналізм" і не парушыў
"брацкае сужыцьцё народаў Савецкага Саюзу". Беларускі на-
цыяналізм ёсьць страшны для Масквы і толькі для Масквы, а
не для народаў Савецкага Саюзу, бо беларускі нацыяналізм
ёсьць толькі глыбокім патрыётызмам і не пераходзіць эт-
награфічных межаў свайго краю.

Расейскі нацыяналізм стаўся шавінізмам і імпэрыяліз-
мам, ён сягнуў ня толькі па Смаленшчыну, але пад шумам
"брацкае даламогі вялікага рускага народу" запускае усё
глыбей і глыбей свае кіпцюры у беларускае цела. Ня лепш
дзеецца і з другімі народамі. Нават частка Прусіі / Кэнігсберская
акруга/, якая ніколі нічога ня мела суполь-
нага з Расеяй, далучана да РСФСР, быццым за страты, якія
паняслі Расея у вайне з Гітлерам.

У сапраўднасці-ж Маскоўшчына мела найменшыя страты у
мінулай вайне, бо вайна з Гітлерам вялася у значнай час-
ці на захопленых Маскоў землях, і таму Кэнігсберская ак-
руга якраз павінна была-б быць далучаная да БССР за тыя
зьнішчэнні, якія прынесла ёй вайна, калі браць гэта за
мерку маральнага права далучаць прускі край да якойсь
краіны. Асабліва цяпер гэтае пытанье ёсьць актуальнае,
бо ёсьць імкненне даць магчымасць усім народам мець до-
ступ да мора. Але мы больш як пэўныя, што імпэрыялістыч-
ныя кіпцюры Масквы ня выпусцяць Калінінградзкае вобласці з сваіх абцугоў. Варта пры гэтым зазначыць, што Калі-
нінградская акруга заселена пераважна вывезенымі з БССР
Беларусамі.

Падзел Беларусі ёсьць съведама зроблены Маскоў, каб

часткамі лягчэй было дабіваць Беларусь і здушыць імкненне беларускага народу да вольнага і незалежнага дзяржаўнага жыцьця. Але адначасна Масква "спаўчывае" і праліве кракадзілавыя сълёзы над распадзелам і нядоляю іншых народаў, паняволеных, ці пакрыуджаных іншымі імпэрыялістамі. Гэтыя сълёзы, аднак, не перашкаджаюць праводзіць у сябе сваю імпэрыялістычную палітыку і русыфікаваць захопленыя народы ды праводзіць новыя паняволенны. Свае захопніцтва новых земляў і народаў Масква называе "вызваленіем" і "брацкаю данамогаю расейскага народу". Пры гэтам Масква спасылаецца на сваю "міралюбнасць", а калі гэта не памагае, дык на "ахову сваіх межаў". Як адно так і другое тоне у ма-не расейскай прааганды "міру і дружбы".

З мэтаю "міру і дружбы" ды "аховы працоўнага беларускага народу", Масква у 1939 годзе працягнула "брацкую руку" і далучыла Захаднюю Беларусь да БССР. Усё гэта праводзілася з "помпай". У Беластоку было "склікані" "народнае веча", на якім дэлегаты прасілі /?/ Маскву /!/, а ня Менск - сталіцу сацыялістычнай дзяржавы БССР, далучыць Зах. Беларусь да БССР. Масква прыхільна /а як-жа/ аднеслася да просьбы працоўных Захадняй Беларусі і дазволіла прылучыцца да БССР. Але у 1945 годзе Масква не паслухала пратэстаў "працоўных" Беларусі і аддала самавольна Беластоцкую акругу Польшчы, каб мець сабе за гэта усю Польшчу.

/Працяг у наступным нумары/

З ГІСТОРЫІ БЕЛАРУСІ

ЖЫГІМОНТ АЎГУСТ. Вайна з Масквой за Лівонію. Люблінская вунія. Абарона незалежнасці Вялікага Княства магнатамі /вяльможамі/. Характар і галоўныя асновы Люблінскае вуніі.

ЖЫГІМОНТ АЎГУСТ быу узгадаваны у духу гуманістичным і рэфарматарскім, які касавау сярэднявечныя пагляды і. уліваў новыя ідэі, новыя сілы, вызваляў людзей з застарэлых формаў і індывидуалізаваў, ды усамадзейняў іх. Жыгімонт АЎгуст ня быу станоукім, але калі штось пастанаўляў, дык умеў энэргічна праводзіць у жыцьцё. Будучы даўжэйшы час на Беларусі, ён трапіў пад уплывы беларускіх магнатаў Радзівілаў, Чорнага і Мікалая Рыжага, з сястрою якіх Барбараю патаемна ажаніўся. З прычыны гэтае жаніцьбы Жыгімонт АЎгуст меў багата розных няпрыемнасцяў ад свае маці Боны, бо яна войстра выступіла супроты гэтага і падбурала магнатаў і шляхту, закідаючи свайму сыну, што ён ня меў права без ведама сэнату жаніцца. Жыгімонт АЎгуст не пайшоў аднак на уступкі. Тады быццым каралева Бона атруціла яго-

ную жонку Барбару.. Калі Барбара памерла, Жыгімонт Аўгуст пачаў выходзіць з-пад упłyvaў Радзівілаў і штoraз больш збліжацца з польскімі панамі.

За часоў гэтага гаспадара у Вялікім Княстве спачатку прыгожа разъвівалася беларуская культура: пісьменнасць, друкарства, школьніцтва. У 1529 г. быў выданы пабеларуску поўны кодэкс законаў пад назовам "Статут Вялікага Княства Літоускага" і шмат іншых каштоуных кніжак. Вялікае Княства было яшчэ запрауды вялікім і магутным княствам. І калі у 1558 г. маскоўскі князь Іван ІУ пачаў вайну з Лівонскім законам за Лівонію /Прыбалтыку/, дык магістар Лівонскага закону Кетлеру ~~да~~ могучы абараніцца ад маскалёў, зъвярнуўся да жыгімонта Аўгуста з просьбай далучыць Лівонію да Вялікага Княства і узяць іх і гэты край пад сваю апеку, што і было зроблена ~~у~~ у 1561 г. Такім парадкам В. Княства уцягнулася ізноў у вайну з Маскоўскай дзяржавай. Беларускія землі сталіся тэатрам новых ваеных дзеяніньняў. У 1562 годзе войска Івана ІУ уварвалася на тэрыторыю Беларусі і спустошыла ваколіцы Віцебску, Дуброўны, Воршы і Шклова. Налета маскоўскі цар заваяваў Полацк і цэлы рад іншых гарадоў. Пачатая вайна зацягвалася. З перапынкамі яна трывала да пачатку восемдзесятых гадоў.

Лівонская вайна прынесла многа цяжкасці для Вялікага Княства, а сабліва для беларускіх земляў. Вайна патрабавала вялізарных ахвяраў. Кароль - вялікі князь шмат разоў склікаў соймы паноў і шляхты, на якіх разважалася пытанне аб зборы надзвычайнага ваеннага падатку /сярэбшчыны/. У мірны час сяляне звычайна не плацілі яго, цяпер-же гэтым падаткам абцяжвалі сялян. Апрача таго беларускія сяляне шмат пакутавалі ад зауседнага рабаванья польскіх і замежных жаунераў-наймітаў. Некаторыя мясцовасці Беларусі беспасрэдня цярпелі ад ваеных дзеяніньняў. Адчуваючы патрэбу у грошах, кароль - вялікі князь "заставіў" /залажыў/ шмат сваіх двароў магнатам-ліхвяром. Гэта яшчэ больш пагоршыла стан народных масаў. Сельская гаспадарка, рамёствы і гандаль у часе вайны занепадалі. Край спусташаўся.

Перакладаючы усе цяжкасці вайны на плечы сялян і гардзян, паны і шляхта выкарыстоўвалі вайну за Лівонію для пашырэння сваіх уплываў. Яны давалі дазвол браць з сваіх сялян "сярэбшчыну", з умовай новых і новых уступак з боку караля - вялікага князя. Выкарыстоўваючы вайну, шляхта дамагалася поўнага зраунаньня у правах з буйнымі магнатамі. На сойме 1563 г. шляхта дамагалася зъмены абмежаваньняў, - якія мелі яшчэ месца для шляхцічаў-некаталікоў. Касуючы абмежаваньні для некаталікоў, соймавая пастанова 1563 года мела на мэце не дапусціць магчымы пераход на бок Маскоўскай дзяржавы праваслаўных шляхцічаў. На аснове пастановы

новы сойму 1563 г. праваслаўны кіеўскі мітрапаліт Іона стаў дамагацца дапушчэнья у вялікакняскую раду вышэйшага праваслаўнага духавенства, але кароль - вялікі князь на гэтую просьбу адказаў адмоўна.

У гэтым часе /1565 г./ паўстала арганізацыя земскіх судоў на месцах, якая працягвала за сабой арганізацыю "паветавых соймікаў", на якіх паны выбіралі з свайго асяродъдзя земскіх судзьдзяў, а таксама "паслоў" /дэпутатаў/ на агульны дзяржаўны сойм.

У сярэдзіне ХVI ст. польскія паны упорыста дамагаліся поўнага падпарадкавання Вялікага Княства Польшчы. Яны імкнуліся выкарыстаць сілы Вялікага Княства для змаганьня супроць туркаў, што у 1541 г. пакарылі Вугоршчыну і пагражалі Польшчу з-за Карпатаў. Апрача таго польскія паны і шляхта хацелі атрымаць права займаць дзяржаўныя пасады у Вялікім Княсьціве і валодаць там маёнткамі. Беларускія паны былі супроць вуніі; яны баяліся празьмернага узмацненія польскіх паноў у Вялікім Княстве. У часы Лівонскай вайны паны Вялікага Княства далей выступалі супроць вуніі, але шляхта Вялікага Княства займала у гэтым пытанні іншае становішча. У 1562 г. літоўская шляхта адчуваючы вялікія цяжкасці ў змаганьні з Маскоўскай дзяржавай, у лягеры пад Віцебскам прыняла пастанову прасіць каралю жыгімонту Аўгусту склікаць задзіночаны польска -літоўскі сойм. Шляхта Вялікага Княства дамагалася далучэння Вялікага Княства да Польшчы. Літоўскія паны павінны былі згадзіцца на перамовы у гэтым кірунку, але яны імкнуліся да того, каб захаваць некаторыя рэшткі самастойнасці Вялікага Княства. Апрача задзіночанага сойму Польшчы і Вялікага Княства, яны хацелі мець асобны сойм, асобны сенат /заміж вялікакняскіх рады/, асобнае законадаўства і асобны скарб.

Большая частка беларускіх паноў была настроена супроць вуніі. Супроць яе была і частка шляхты, але бальшыня шляхты стаяла за далучэнне Вялікага Княства да Польшчы. Польскі дзяржаўны лад здаваўся ёй лепшым для забясьпечання свайго панаваньня над запрыгоненымі сялянамі. І яны думалі, што Польшча дасць Вялікаму Княству належную дапамогу у вайне з Москвою за Лівонію /Прыбалтыку/.

Справа вуніі была шырака абмяркоўваная на чатырох соймах і усё ніяк на яе не згаджаліся беларускія магнаты. Пяты сойм, які адбыўся у 1569 г. у Любліне, калі ён ня ішоў паводле іхняе думкі, яны праста сарвалі, пакінуўшы яго. Аднак ваенныя цяжкасці зрабілі вялікім прыхільнікам вуніі жыгімонту Аўгусту, і ён, калі магнаты пакінулі сойм, пастанавіў вунію правесці пры дапамозе шляхты з Падольля, Валыні і Кіеўшчыны, якая засталася у Любліне,

сарвала сувязі з Вялікім Княствам і далучалася беспастярэдня да Польшчы. Тады беларускія магнаты прымушаныя былі вярнуцца у Люблін. Ад імя іх Юры Хадкевіч выказаў усю крыду, што рабілася Вялікаму Княству з прычыны касаваньня ягонае незалежнасьці, а беларускія паслы кінуліся на калені і з плачам прасілі Жыгімонта. Аўгуста ня губіць іхнага гаспадарства, ня змушаць іх прыймаць вуню і прысягаць Польшчы. Кароль усё-ж загадаў прысягаць, і вунія з Польшчай 1 ліпеня 1569 г. сталася фактам. Адно магнатам удалося выпрасіць для Вялікага Княства мець асобна: Урад, скарб і войска. Найважнейшымі пастановамі у Любліне былі:

1.Польшча і Вялікае Княства становяць адно непадзельнае цэлае;

2.Маюць аднаго караля, якога абіраюць на супольным сойме і супольна карануюць у Кракаве;

3.Соймы адбываюцца супольна;

4.Гроши маюць аднолькавыя;

5.Пасяляцца можна супольна у абодвух краёх;

6.Валынь,Кіеўшчына і Падляша належаць да Польшчы;

7.Вялікае Княства захоўвае асобныя урады, скарб і войска. Вуню гэтую назвалі "вольных з вольнымі і роўных з роўнымі". Вялікаму Княству Літоўскому пакідалася права да-лей у судзе і урадах карыстацца беларускаю моваю. Лівонія мела належаць супольна да Вялікага Княства і Польшчы. Праваслаўныя і каталікі мелі аднолькавыя роўныя права.

Люблінская вунія, як бачым, моцна абмяжоўвала Вялікае Княства Літоўскае, але канчальна яшчэ не ліквідавала ягонае дзяржаунасьці. Яшчэ пасля вуніі доўга Вялікае Княства выяўляла сваю беларускую жыцьцёвасць гаспадарсьцьвенную, культурную і эканамічную.

Пасля падпісаньня вуніі зараз-жа у 1569 г. вайна за Лівонію закончылася. У часе яе войска В. Княства таксама мела вялікія перамогі над расейцамі - у 1564 г. і 1568 г. пад Чашнікамі, каля Улы і каля Віцебска. У 1564 годзе пад Чашнікамі войскам В. Княства кіраваў кн. Мікалай Радзівіл, а у 1568 г. пад тымі-ж Чашнікамі і каля Улы кн. Сангушка. Бітвой каля Віцебска кіраваў ваявода Пац. Гэтыя перамогі прымусілі цара Івана Грознага памірыцца з В.Княствам, хоць замест Лівоніі удалося яму захапіць толькі Полацк і маленьку частку усходніх зямель Лівоніі.

/Працяг будзе/

Беларусь Учора і Сяньня

Я. Н.

З Б Е Л А Р У С К А Г А Ж Ы Ц Ъ Ц Я

САУТ-РЫВЭР /США/

31-га жніўня адбыўся у Саут-Рывэр сход беларусаў з Канады і Амэрыкі, на якім між іншым была прынята рэзалюцыя па царкоўнаму пытаньню ды утвораны Каардынацыйны Камітэт.

Р Э З А Л Ю Ц Й

ЗЬЕЗДУ ПРАВАСЛАЎНЫХ БЕЛАРУСАЎ ДУХАВЕНСТВА І ВЕРНІКАЎ З АМЭРЫКІ І КАНАДЫ З ДНЯ 31 ЖНІЎНЯ 1958 ГОДУ У САЎТ РЫВЭРЫ, НЬЮ ДЖЭРСІ, США.

Зъезд праваслаўных беларусаў Амэрыкі і Канады, з дня 31 жніўня 1958 г. у Саут Рывэры, Нью Джэрсі, разважыўши пажэнне беларускага праваслаўнага кананічнага царкоўнага жыцьця у паасобных краінах вольнага съвету у сучаснасці, съцвердзіў наступнае:

1/ У сучаснасці існуюць у паасобных краінах вольнага съвету, як у США Амэрыкі, Канадзе і Англіі беларускія праваслаўныя прыходы у юрисдыкцыі экзархаў Канстантынопальскай Патрыярхіі.

2/ Маюцца дадзеныя для заснаванья іншых прыходаў у пералічаных краінах, а таксама і у іншых краінах, або - для улучэння у супольную юрисдыкцыю і беларускую царкоўнадміністрацыйную адзінку некаторых ужо існующих прыходаў, як у Аргэнтыне.

3/ Маецца вялікая патрэба у супольным беларускім царкоўна-адміністрацыйным кіраўніцтве для беларускіх прыходаў вольнага съвету, згодна канонаў і традыцыі Беларускай Аўтокэфальнай Праваслаўнай Царквы. Адсутнасць такога кіраўніцтва становіць вялікую перашкоду для дзейнасці і разьвіцця беларускага праваслаўнага царкоўнага жыцьця у вольным съвеце.

Прымаючы пад увагу вышэй сказанае зъезд пастановіў:

1/ Склікаць зъезд праваслаўнага беларускага духавенства і вернікаў і усіх краін вольнага съвету не пазней, як на працягу аднаго году, з мэтай унармаванья існующих недахопаў у царкоўным жыцьці праваслаўных беларусаў вольнага съвету.

2/ Для часовага кіраўніцтва справамі Беларускай Праваслаўнай Царквы на эміграцыі і для склікання агульнага Праваслаўнага царкоўнага Зъезду з усіх краін вольнага съвету, - паклікаеца Беларуская Праваслаўная Царкоўная Рада у складзе: а/ усіх духаўнікоў, працуючых на беларускіх праваслаўных прыходах у вольным съвеце, і б/ па трох съвецкіх прадстаўнікі ад кожнага прыходу.

3/ Ад беларускіх праваслаўных грамадаў, у якіх яшчэ няма зарганізаваных прыходаў, на агульным Праваслаўным царкоўным Зъезьдзе, як у п. 1/, маюць быць дэлегаты.

- 0 -

Саут Рывэр, Н. Дж., 31 жніўня 1958 г.

Яго Дастойнасці

Прэзыдэнту Беларускай Цэнтральнай Рады
у Лёндане, Англія.

Беларускія арганізацыі Амэрыкі прымяочы удзел у зъезьдзе беларусаў США і Канады у Саут Рывэры, Н. Дж., США, вітаюць Вас, Ваша Дастойнасць, як адзінага легітымнага носьбіта сувэрэнных правоў беларускага народа і жадаюць Вам здароўя ды вытрываласці у змаганьні за незалежнасць нашае бацькаўшчыны - Беларусі.

Беларускія арганізацыі у Амерыцы будуць падтрымліваць Вашы намаганьні аж да зъдзейснення ідэалаў азначаных першым і другім Усебеларускімі Кангрэсамі.

- За 1/ Беларускі Кангрэсавы Камітэт - І. Касяк /-/
- 2/ Беларускую Нацыянальную Раду у Чыкаро - К. Новік /-/
- 3/ Беларуска-Амэрыканскіе Культурна-Дапамагавае Аб'еднаньне у Кліўлендзе - К. Еўса /-/
- 4/ Таварыства Прыхільнікаў ВЦР - К. Вайцяхоўскі /-/
- 5/ Саюз Беларускай Моладзі - М. Сенька /-/
- 6/ Аб'еднанье Беларуска-Амэрыканскіх Студэнтаў у Амерыцы - М. Бахар /-/
- 7/ Аб'еднанье Беларуска-Амэрыканскіх Прыхільнікаў АБН - А. Плескачэўскі /-/
- 8/ Беларускі Дапамаговы Камітэт - Н. Новік /-/
- 9/ Праваслаўна-Царкоўны Камітэт у Саут Рывэры - Ул. Брылеўскі /-/
- 10/ Праваслаўна-Царкоўны Камітэт у Чыкаро - І. Багдановіч /-/
- 11/ Беларускі Вызвольны Фронт - Я. Гоўша /-/

ПРАМОВА СТАРШЫНІ ПРЕЗЫДЕНТУ ПЛЕНУМУ Б.Ц.Р.
Др. А. АРЭХВЫ НА ЗЪЕЗДЗЕ БЕЛАРУСАЎ З АМЭРЫКІ І КАНАДЫ У
САУТ РЫВЭР /Нью Джэрсі/ 31.8.1958 г.

Дарагія суродзічы, беларускі і беларусы,
Прайшло ужо 14 год, як мы пакінулі бацькаўшчыну-Беларусь

і, пасьля доўгіх нягодаў, рассяяліся па усім съвеце. Нас, беларускую палітычную эміграцыю, разьдзяляюць ціпер ня толькі дзяржаўныя граніцы краінаў, у якіх мы працуем, але акіяны і пустыні. Дзеляць нас таксама і палітычныя погледы на развязанье тых ці іншых проблемаў нашага нацыянальнага жыцьця; дзеляць і асабістыя непаладкі паўсталыя яшчэ на бацькаўшчыне, або тут - на эміграцыі.

Трэба, аднак, съцвердзіць, што ня гледзячы на усе гэтыя перашкоды, беларусы-эмігранты, дзе-б яны не знаходзяліся, шукаюць паміж сабой сувязі, ды ня толькі асабістай навязанью парваных вайной судносінаў паміж суседзямі ці прыяцелямі, але галоўна нацыянальна-палітычнай сувязі, якая ужо характэрна для нацыянальна съпелых сяброў аднае нацыі.

На пачатку эміграцыі мы мелі толькі лёкарныя арганізацыі, пазней аб'еднаны і згуртаваны беларусаў усяе краіны пасяленья, а посьле і сувязі паміж беларусамі розных краінаў. І сённяшніе нашае спатканье з беларусамі Канады мы павінны разглядаць як маніфэстацыю нашага нацыянальнага адзінства, у імя якога мы паконваем вонкавыя перашкоды, адсоўваем на бок палітычных разыходжаньні ды забываємся аб узаемна нанесеных крыўдах.

Калі мы глянем назад у нашу мінуўшчыну, дык пабачым, што разам з ростам нацыянальнай съведамасці расло у нашым народзе і зразуменіе патрэбы аб'еднання народных сілаў для барацьбы за незалежнасць нашае краіны. У канцы першае усясьветнае вайны гэтае зразуменіе настолькі было моцнае, што скліканы першы Усебеларускі Кангрэс вуснамі сваіх дэлегатаў аб'явіў усяму свету ня толькі волю беларускага народу жыць сваім незалежным ад нікога жыцьцём, але выбраў дзяржаўны ворган - Раду Кангрэсу і Сакратар'ят, якім даручыў каардынаваць нацыянальныя сілы на далейшых этапах барацьбы за незалежнасць. Як ведама, у выкананьні гэтых даручэнняў Радай Кангрэсу, ператворанай у Раду Беларускай Народнай Рэспублікі, быў абвешчаны акт 25 сакавіка, а сакратар'ят, выконваючы функцыі беларускага ураду, зрабіў усё магчымае, каб замацаваць беларускую дзяржаўнасць.

У некаторых кірунках нашае эміграцыйнае прэзы ёсьць ціпер склоннасць паніжаць ды асьмешваць беларускія установы, якія з даручэння другога Усебеларускага Кангрэсу прадстаўляюць інтарэсы беларускага народа. Часта і густа, чытаючы гэту прэсу, выносяцца уражаныне, што галоўныя напады скіроўваюцца ня толькі на асобы, займаючыя тыя ці іншыя становішчы у БЦР, але на самую установу, як такую.

Я ня маю намеру доказаваць тут легітимнасці другога

Усебеларускага Кангрэсу і Беларускай Цэнтральнай Рады, бо яна бяспречная. Бо-ж ня так ужо важна хто выдаваў прапускі дэлегатам на праезд у Менск, Гэбітс камісар ці зондэрфюрэр, але важна тое, што на другі Усебеларускі Кангрэс зъехаліся дэлегаты з усіх этнографічных земляў Беларусі рэпрэзэнтуючы усе слай нашага насельніцтва, і важна, нарэшце, тое, аб чым яны радзілі і якія вынеслы пастановы.

Мне здаецца, ня трэба аргументоўваць і патрэбы склікання другога Усебеларускага Кангрэсу, бо аб гэтым ужо шмат гаварылася і пісалася у нашай прэсе. Як праунік, успомню толькі той факт, што векапомны Акт 25 сакавіка быў агaloшаны не уставадаўчым ворганам нашага народу - першым Усебеларускім Кангрэсам, але яго выканадаўчым ворганам - Радай Беларускай Народнай Рэспублікі ператворанай, як ужо успомніў, з Рады Кангрэсу. Мала гэтага, Акт 25 сакавіка быў посьле значна падважаны самой-жа Радай БНР, якая у 1925 годзе у Бэрліне вынесла пастанову аб самазыліквідаваныні і бальшыня ейных сяброў вярнулася ў БССР.

Дык нічога дзіўнага, што у рэзалюцыі другога Усебеларускага Кангрэсу гаворыцца аб ратыфікацыі векапомных пастановаў Акту 25 сакавіка. З другога боку, накінены беларускаму народу бальшавіцкі урад дзейнічаў паміж першым і другім Беларускімі Кангрэсамі ад імя беларускага народу; ён, лічачы сябе прауным прадстауніком беларускай рэспублікі, рабіў у міжнародных дачыненях асьведчаныні праўнага харектару і прымаў забавязаныні, якія абцяжвалі наш народ. Між іншым, бальшавіцкім урадам быў падпісаны і Рыскі трактат ад імя беларускага народу.

Не падлягае хіба нікаму сумліву, што беларускі народ павінен быў заяўць усяму свету, што асьветчаныні і трактаты, зробленыя бальшавіцкім урадам не маюць ніякага праўнага значэння, зроблены яны былі урадам, які ня меў на гэта паўнамоцтваў самога народу. Гэтая справа таксама была на парадку дня другога Усебеларускага Кангрэсу і у рэзалюцыі была вынесена адпаведная пастанова.

Нарэшце, прымаючы пад увагу, што законнае прадстаўніцтва беларускага народу - Рада БНР самазыліквідавалася, а частка яе сяброў, якія не призналі Бэрлінскай пастановы, або вымерлі натуральнай съмерцю, або не праяўлялі актульнасці - другі Усебеларускі Кангрэс вызначыў народнае прадстаўніцтва, даручаючы гэты пачэсны абавязак Беларускай цэнтральнай Радзе на чале з ейным прэзыдэнтам праф. Астроўскім.

Мне хочацца тут прыпомніць, асабліва тым, што ня любяць ніякіх народных прадстаўніцтваў, што агaloшаныне незалежнасці ды устанаўленыне народнага прадстаўніцтва - зъяуляеца найвышэйшай мэтай кожнага народу, які імкнецца да сувэрэннага жыцця. Гэта так сказаць закон нацыя-

нальнага разьвіцьця. Беларускі народ, пасъля доўгага змаганьня ды вялікіх ахвяраў, ужо дайшоў да гэтай мэты, і нам застаецца толькі прадаўжаць барацьбу за незалежнасць, ужо не за самую ідэю, але за права данае нам першым і другім Усебеларускім Кангрэсамі.

Барацьба, аднак, за сувэрэннасць нашай краіны вымагае ад нас ня толькі самаахвярнасці, ды гераізму, чаго ня мала праявіў наш народ на працягу сваёй гісторыі; барацьба за незалежнасць вымагае таксама кансалідацыі усіх народных сілаў у вадзінным фронце пад адзіным кірауніцтвам. Бо ж кожнаму з нас добра ведама, што лепш нават дрэннае кірауніцтва, як анархія ды хаос. І вось таму я не могу пагадзіцца з тымі, што, адмаўляючы Беларускай Цэнтральнай Радзе права на рэпрэзэнтацыю беларускага народу, не даюць ніякай іншай канцепцыі народнага прадстаўніцтва. І выходзіць так, што нам трэба было-б вярнуцца на палажэнье, якое мы мелі да другога, а можа нават і да першага Усебеларускага Кангрэсу. Мне здаецца, што такая канцепцыя ня толькі недарэчная, але нават шкодная для беларускага вызвольнага руху. Я, асабіста, каб ня быў БЦР-ўцам ды каб ня было другога Усебеларускага Кангрэсу, дык быў-бы лепш БНР-ам, але такой канцепцыі не прыняў-бы.

У сучасны мамэнт БЦР працягвае выконваць цяжкі і пачэсны абязяцак народнага прадстаўніцтва узложены на ёго другім Усебеларускім Кангрэсам. Яна, будучы сымбалем нашай нацыянальнай адзінасці, імкнецца да аб'еднанья нацыянальных сілаў у змаганьні за незалежнасць нашага народу, стаіць на варце гэтага змаганьня, ды усімі даступнымі ёй сродкамі інфармую вольны съвет аб сапраўдным абліччы большавіцкага камунізму.

Есьць сярод нас ідэалісты, якія імкнутьца да аб'еднання беларускай эміграцыі, мроя аб утварэнні аднае, аб'еднаваючай усіх беларускіх эмігрантаў, арганізацыі, якая-б выраўнавала нашы разыходжаньні ды утварыла адзіны фронт у нашым вызвольнага руху. Мне здаецца, што утварэннне такой арганізацыі немагчыма, бо як-бы мы далёка ня ішлі на кампрамісы, як-бы не стараліся дагадзіць палітычным капрызам кожнага і усіх разам, заўсёды знайдуцца адзінкі, якія выламяцца з агульнага фронту і, натварыўшы "Камітэтаў" ды "Радаў" будуць выступаць перад нясведамымі чужынцамі за "адзіных" рэпрэзэнтантатаў беларускага народу. З гэтым трудна нам змагацца, дый тварыць такую арганізацыю няма патрэбы. Бо ж ніякая арганізацыя, створаная на эміграцыі, ня можа замяніць аўтарытэту Беларускай Цэнтральнай Рады, легалізаванай другім Усебеларускім Кангрэсам. І нашым заданнем на сёньняшні дзень ня ёсьць шуканьнем новых формаў нацыянальнага аб'еднання, але выкарыстаньне тых формаў, якія ужо існуюць, ды аб'еднацца у Беларускай Цэнтральнай

Радзе, дзьверы якой для кожнага шырака адкрыты.

Сучасная міжнародная палітычна сітуацыя вымагае ад нас аб'еднаньня, стойкасці ды вытрываласці, а можа нават і перагляду нашай палітычнай тактыкі. Здаецца, ужо мінулі тэячы часы, калі мы маглі жыць надзеяй, што вольны съвет, у выніку збройнага змаганьня, зьнішчыць Маскоўскі Цэнтр Камунізму, і адчыне нам дзьверы на бацькаўшчыну. Як-бы гэта ня было прыкра, але праудзе трэба цъвяроza глянуць у вочы. Калі для кожнага з нас было зусім ясным, што вольны съвет не зазнае супакою пры наяўнасці маскоўскага камунізму, мужы заходніх дзяржаваў ламалі сабе галовы, каб знайсьці з камуністамі нейкую плошчу коэгзыстэнцыі. І гэтая палітыка даводзіла да таго, што заходнія дзяржавы у кожным каштоўніцце з Савецкім Саюзам знаходзіліся ня толькі у дэфэнзыве, але у адступленыні. Так было у Кітаі, часткова у Карэі, на далёкім і блізкім усходзе, і ніхто ня ведае дзе будуть граніцы гэтаму адступленню. І вось у выніку гэтай палітыкі некаторыя саюзьнікі Заходніх дзяржаваў, як Сауд Арабія дый ужо Іорданія, ня хочучы быць зьнішчанымі камуністамі на вачох бязраднага вольнага съвету, пачалі ужо на сваю руку шукаць коэкзыстэнцыі з камуністычным блёкам.

Ясна, для нас беларусаў ня можа быць ніякага кампрамісу з маскоўскімі сатрапамі, але з другога боку, пакладаць вялікія надзеі на вольны съвет ужо нельга. І у абліччу гэтай сітуацыі трэба нам вызыцца членамі патрэбных ілюзіяў ды камуністамі, якія адслужылі а. А. Мірановіч.

МАНЧЭСТЭР

" Дня 29.6. г.г., стараньнем Управы Акруговага Цэнтра ХАБР, адбылася Акадэмія прысьвечаная 14-ым угодкам II Усебеларускага Кангрэсу, якая была папярэджана малебеням і панихідай, якія адслужылі а. А. Мірановіч.

Акадэмію адкрыў кароткай прывітальнай прамовай старшыня цэнтра - гасп. М. Чыховіч. Рэфэрат на тэму дня зачытаў гасп. С. Дубіна. Прывітаньні зачытаў гасп. У. Басяцкі.

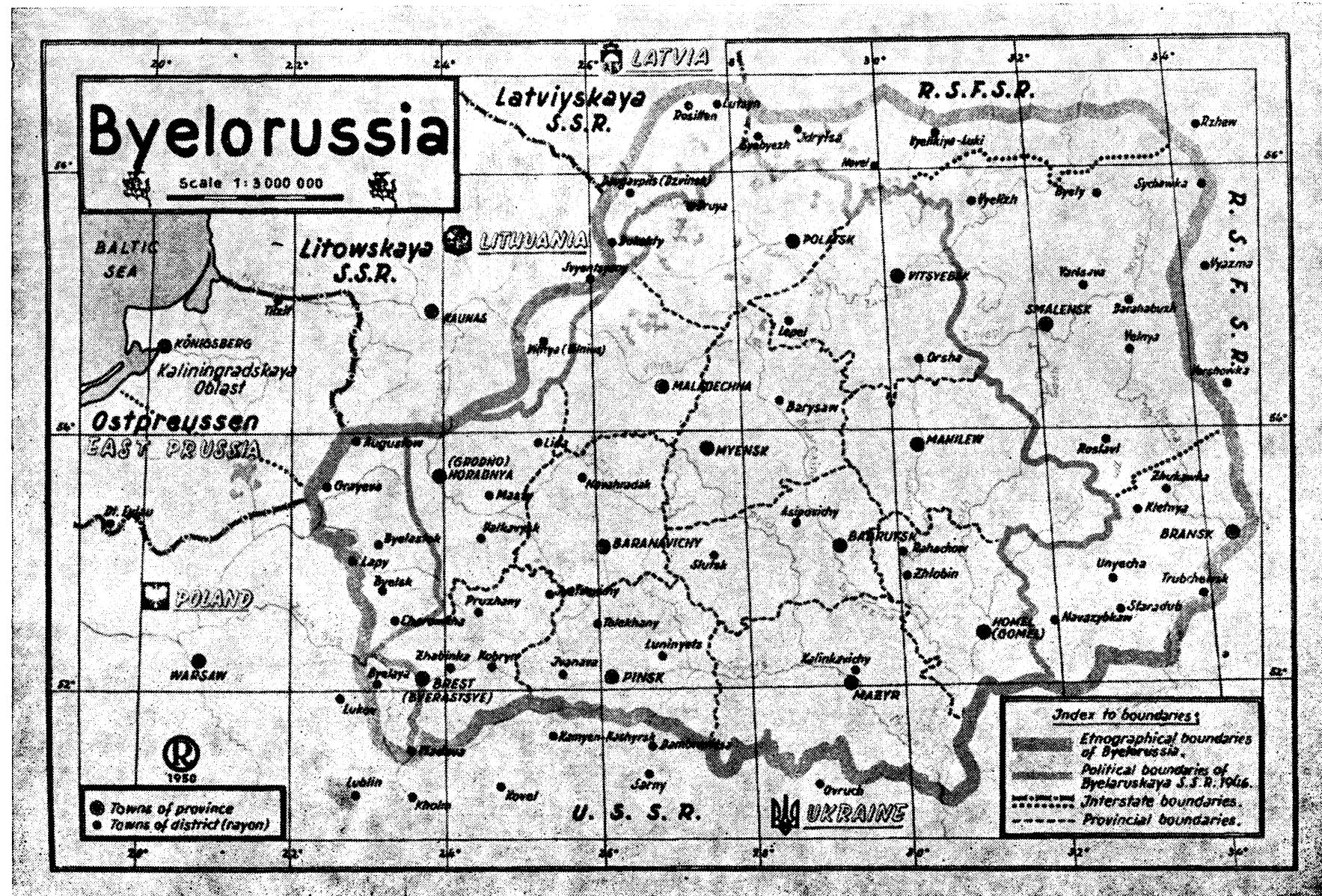
Адсьпеваньнем Отчэ Наш і Беларускага Нац. Гымну, акадэмія была закончана.

ЦАНА ЧАСОПІСУ "АБ'ЕДНАНЬНЕ" ЗА №

у Вяліка-Брытаніі 1 шылінг у Аўстраліі 1/6 пенаў
у США і Канадзе 30 цэнтаў у Нямеччыне 60 фэнігаў

" РЭДАГУЕ ГАЛОУНАЯ УПРАВА ХАБР У ЛЕНДАНЕ "

" РЭДАГУЕ ГАЛОУНАЯ УПРАВА ХАБР У ЛЕНДАНЕ "

UNITED CHRISTIAN BYELORUSSIAN WORKERS IN GREAT BRITAIN
57, Cathnor Road, London, W. 12. Tel.: SHE-8440